

10.SINIF 4.ÜNİTE BİLGİ FELSEFESİ KAVRAMLAR

Hazırlayan :

İlker ÜNSAL

Bilgi Felsefesinin Temel Kavramları

Kavram	Tanım / Açıklama
Epistemoloji	Bilgi felsefesidir. Bilginin yapısını, nasıl elde edildiğini, sınırlarını ve doğruluk ölçütlerini inceler.
Bilgi (Episteme)	Doğruluğu kanıtlanmış ve sağlam gerekçelere dayanan inançtır. Bilen ile bilinen arasındaki ilişki sonucu ortaya çıkar.
Bilen (Suje)	Bilgiye ulaşmaya çalışan, bilgi edinen insandır.
Bilinen (Obje)	İnsanın bilgi edinmek için yöneldiği, kendisi veya dışındaki varlıklardır.
Sanı (Doksa)	Kesin olmayan, doğrulanmamış inanç, tahmin veya sübjektif (öznel) algıdır.
Gerçeklik	Var olan her şeyin toplamıdır. Düşünceden bağımsız olarak var olan durumdur.
Doğruluk	Bilginin gerçeğe uygunluğudur. Düşüncenin veya yargının nesnesiyle uyuşmasıdır.
Gerekçelendirme	Bir bilginin veya düşüncenin doğruluğunu kanıtlama, temellendirme ve dayanak gösterme işlemidir.

Bilginin İmkânı ve Kaynağı Problemi Kavramları

Kavram	Tanım / Açıklama
Septisizm (Şüphecilik)	Kesin ve nesnel bilginin mümkün olmadığını, bu nedenle her türlü bilgi iddiasına şüpheyle yaklaşılması gerektiğini savunan felsefi akımdır (Örn: Gorgias, Pyrrhon).
Dogmatizm	İnsanın kesin, nesnel ve evrensel bilgiye ulaşabileceğini savunan felsefi anlayıştır (Örn: Sokrates, Platon, Aristoteles).
Epokhe (Yargıdan Kaçınma)	Pyrrhon'a göre, doğruluğu belirleyecek kesin bir ölçüt olmadığı için hiçbir konuda kesin yargıya varmama, yargıdan kaçınma durumudur.
İroni	Sokrates'in, bilgiye sahip olduğunu iddia edenlere karşı alaycı bir şekilde yaklaşarak onların aslında bilgisiz olduklarını ortaya koyduğu yöntemidir.
Maiotik (Doğurtmaca)	Sokrates'in, bilgiye sahip olmadığını düşünen kişilere, sorular sorarak aslında doğruştan sahip oldukları bilgileri onlara "hatırlatma" yöntemidir.

Tümdengelim	Aristoteles'e göre, varlıklara ait ortak özelliklerin soyutlanarak varlığın genel bilgisinden özel bilgisine ulaşma yoludur.
Açık ve Seçik Bilgi	Descartes'a göre aklın kendiliğinden sahip olduğu, doğruluğundan şüphe duyulmayan, kesin ve apaçık bilgilerdir.
Rasyonalizm (Akılcılık)	Bilginin tek güvenilir kaynağının "akıl" olduğunu ve gerçekliğin ancak akılla kavranabileceğini savunan anlayıştır.
Apriori Bilgi	Rasyonalizme göre deneyden bağımsız, insan zihninde doğuştan var olan (deney öncesi) bilgidir.
Empirizm (Deneycilik)	Bilginin kaynağının "duyu ve deneyim" olduğunu savunan, insanın doğuştan bilgi getirmediğini (zihnin boş bir levha olduğunu) ileri süren anlayıştır.
Aposteriori Bilgi	Empirizme göre duyular ve deneyimler aracılığıyla sonradan elde edilen (deney sonrası) bilgidir.
Kritisizm (Eleştiricilik)	I. Kant tarafından kurulan; bilginin kaynağının ne sadece akıl ne de sadece deneyim olduğunu, ikisinin <i>birlikte</i> (deneyin sağladığı malzemenin aklın kategorilerinde işlenmesiyle) bilgiyi oluşturduğunu savunan anlayıştır.
Entüisyonizm (Sezgicilik)	Bilgiye aracısız ve doğrudan ulaşmanın tek yolunun "sezgi" (içgörü veya kalp gözü) olduğunu savunan felsefi akımdır (Örn: Gazali, Henri Bergson).

Bilginin Doğruluk Ölçütleri

Kavram	Tanım / Açıklama
Uygunluk	Bilginin nesnesine, yani dış dünyadaki gerçeğe uygun olup olmadığını kontrol eden doğruluk ölçütüdür.
Tutarlılık	Bir bilginin, daha önce doğru kabul edilmiş diğer bilgilerle çelişmemesini ifade eden doğruluk ölçütüdür.
Tümel Uzlaşım	Bir bilginin doğruluğunun, çoğunluğun veya herkesin o bilgiyi kabul etmesine dayandığını savunan ölçüttür.
Yarar (Fayda)	Bir bilginin doğru kabul edilebilmesi için günlük hayatta işe yaraması ve problem çözmesi gerektiğini savunan ölçüttür.